

Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi

Osman SAMANCI (*)

Ziya UÇAN (**)

Öz: Sosyal beceri, bireylerin buldukları sosyal ortamlara uygun davranmalarına, toplum içerisinde yer edinebilmelerine ve kişilerarası iletişimlerini olumlu bir şekilde gerçekleştirebilmelerine etki eden tutum, davranış ve düşüncelerin genel adıdır. Sosyal beceri kazanımı yaşamın ilk yıllarından itibaren başlar ve hayat boyu devam eder. Toplumsal yapının sağlamlığı için oldukça önemli olan sosyal becerilerin öğrenimi gelişigüzel olmamalıdır. Sosyal beceriler eğitim sistemi içerisinde planlı programlı bir şekilde öğretilmeli ve çocuklara bu becerilerin günlük hayatta uygulamaya dönüştürülmesine yönelik fırsatlar verilmelidir. Sosyal beceri eğitimi yalnız eğitimcilerin sorumluluğunda olmamalı, aile ve çocukların yakın çevresi de bu çalışmalarda etkin görev almalıdır. Çocukların sosyal beceriler kazanmasında hem aileler hem de eğitimciler etkin rol oynamalıdır. Bu çalışmada sosyal beceri, çocuklarda sosyal beceri gelişiminin önemi ve sosyal beceri eğitiminde aile, okul ve çevre faktörlerinin rolü üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal beceri, sosyal beceri eğitimi, sosyal gelişim, çocuklar

Social Skill Education in Children

Abstract: Social skills is the general name for the individual ability to adapt to and within society, the attitude, behaviour and ideas that individuals present in order to set up positive communication among people. The achievement of social skills begins with the early years of life and continues throughout the whole life learning. The social skills which are quite essential for strong social constiutions should not be random. Social skills should be taught in on organized way in the education system and children should be provided chances to practice these skills in daily life. The education of social skills should not only be the responsibility of teachers, but it should also concern parents and people living in the close environment. Families as well as teachers should be active in the process of teaching children social skills. This paper presents social skills the importance of the development of social skills in children and the position and effect of the family, schools and the enviroment in teaching social skills.

Keywords: Social skills, education of social skills, social development, children.

Makale Geliş Tarihi: 14.12.2016

Makale Kabul Tarihi: 14.03.2017

---

*) Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi (e-posta: osmansamanci9@gmail.com)

**) Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (e-posta: rziyar_777@hotmail.com)

I. Giriş

İnsan doğumundan ölümüne kadar çevresiyle etkileşim halindedir. Bu etkileşim yaşamın getirdiği bir zorunluluktur. Her birey çevresiyle etkileşim kurmak durumundadır. Toplumda bir arada yaşayan bireylerin yaşamlarının sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için doğru ilişkiler kurmaları gerekmektedir. Bu ilişkiler aynı zamanda toplumun birliğini, huzurunu ve devamını sağlamada da önemlidir. Bireyler arasında kurulacak olan sağlıklı ilişkilerin temelini sosyal beceriler oluşturmaktadır.

Her insanın gidermek zorunda olduğu duygusal, sosyal ve fizyolojik gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler giderilirken çevreyle etkileşim kurulur. Bu etkileşim insan hayatını olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyen sihirli bir olay olarak kabul edilmektedir. Kişilerarası önem arz eden bu etkileşimi olumlu yönde artıran değişkenlerden en önemlisi sosyal becerilerdir (Yüksel, 1999). Sosyal beceriler, toplumsal ilişkilerde bireyin kendisinin ve toplumdaki diğer bireylerin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını anlayabilmesi ve bu anlayış doğrultusunda davranış sergileyebilmesidir (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Sosyal bir varlık olan çocuklar çevreleri ile sürekli iletişim halindedirler. Bu iletişim her çocuk için önemlidir. Çocuklar iletişim kurarak birbirlerine duygu, düşünce ve isteklerini aktarırlar. Bu iletişim alışverişinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, kişilerarası ilişkilerin olumlu olmasına ve bu ilişkilerin amacına ulaşmasına bağlıdır (Uzamaz, 2000). Çocukluk dönemi bireyin çevresiyle tanıştığı dönemdir ve bu dönemde sosyal ilişkiler çok önemlidir. Bu nedenle sosyal beceriler çocuk için bir ihtiyaçtır.

Sosyal beceriler çocuğun gelişimi açısından da önemli bir unsurdur. Sosyal beceriler konusunda eksikliği olan çocuklar karşılarına çıkan sorunları çözmede sosyal becerileri kazanmış çocuklara göre çok daha az seçeneğe sahiptirler. Bu seçeneklerin az olması çocuğun istenmeyen davranışlara başvurmasına yol açmaktadır. Sosyal beceriler konusunda yeterli düzeyde olan çocuklar ise sosyal hayattaki sorunlarını çözmede birçok seçeneğe sahip oldukları için sosyal ilişkilerinde, özel ve mesleki yaşamlarında daha başarılı ve mutlu olabilirler (Samancı, 2016; Yiğit ve Yılmaz, 2011).

Öğrenmelerin daha kalıcı olduğu çocukluk dönemi, sosyal beceri eğitiminin de gerçekleştirilmesi gereken etkili bir dönemdir. Bu sebeple çocukluk döneminde aile, okul ve çevre oldukça etkili faktörlerdir. Çocuklar birçok sosyal beceriyi bu dönemde kazanırlar. Yaşamın ilerleyen yıllarına olumlu etkileri düşünüldüğünde sosyal beceri eğitiminin çocukluk döneminde kazandırılmasının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Dünyaya gelen her birey için çocukluk dönemi iyi bir şekilde değerlendirilmeli ve bu dönemde çocukların sahip olmaları gereken birçok sosyal beceri öğretilmelidir. Bu çalışmanın amacı sosyal beceri, sosyal beceri eğitimi ve sosyal beceri eğitiminde aile, okul ve çevre faktörlerinin etkilerini incelemektir.

II. Sosyal Beceri Nedir?

Çocukların toplum içerisinde yer edinebilmesi toplumun diğer üyeleri tarafından kabul edilmesiyle gerçekleşecek bir durumdur. Her toplumun kendine ait olan tutum ve

davranışları bulunmaktadır. Toplum içerisinde bulunan her çocuğun bu tutum ve davranışlara sahip olması beklenmektedir. Bu davranışlardan biriside sosyal becerilerdir. Sosyal beceriler çocukların buldukları sosyal ortam içerisinde kabul görmelerini ve sosyal ilişkilerinin olumlu yönde ilerlemesini sağlayan, duygu, düşünce, tutum ve davranışlardır. Çocuklar bu becerilere sahip oldukları düzeyde daha sağlıklı ilişkiler kurabilmektedirler.

Sosyal beceriler, hem sözel hem de sözel olmayan davranışları içerisinde bulunduran, kişinin olumlu davranışları başlatmasını, bu davranışları devam ettirmesini ve bulunulan sosyal ortama uygun tepkiler vermesini sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Yiğit ve Yılmaz, 2011; Gülay ve Akman, 2009). Sosyal beceriler, herhangi bir yaş farkı olmaksızın toplumda bulunan her birey için, bütün sosyal ortamlarda; okul, oyun ortamı, iş dünyası olsun, bireylerin yaşamını olumlu yönde etkileyerek olumlu iletişim kurmasını başarılı ve mutlu olmasını sağlayan davranış örüntüleridir (Sevinç, 2005; Stanley, 2010).

Sosyal becerilerin, sosyal etkileşimlerde önemli faktör olduğu ve diğer bireylerden onay almayı sağlayan davranışlar olduğu görülmektedir. Bununla beraber sosyal becerilerin çocuğun hayatında yer alan diğer kişilerden etkilenme yoluyla, öğrenerek kazandığı ve sosyal yeterliliğin bir parçası olduğu söylenebilir (Tagay, Baydan ve Voltan Acar, 2010).

Bacanlı ve Erdoğan (2003) sosyal beceri ile ilgili tanımları üç başlık altında sınıflandırmıştır. Birincisi, çocukların akranları tarafından kabulünü öngören, akran kabulü tanımıdır; ikincisi, sosyal becerilerin çocuğun sosyal yönden pekiştirilmesini artıran ya da ceza alma durumunu azaltan davranışlar olduğunu kabul eden davranışsal tanımıdır. Tanımların üçüncüsü ise sosyal beceriyi, çocuğun belli ortamlarda sosyal yönden önemli sonuçları tahmin edebilmesini sağlayan davranışlar şeklinde tanımlayan sosyal geçerlik tanımıdır.

Sosyal beceri ile ilgili tanımlar incelendiğinde sosyal becerilerin çocukların kendilerini tanımları ve çevrelerine tanıtmalarında, çevresindeki bireylerle duygu ve düşünce alışverişi yapmalarında, buldukları toplumda yer edinebilmelerinde etkili unsur oldukları söylenebilir. Sosyal beceriler çocukların sosyalleşmesini gerçekleştirirken, aynı zamanda içerisinde bulunulan toplumun sağlıklı bir şekilde devam edebilmesinde de etkilidir. Bireyler arası ilişkiler ne kadar sağlıklı olursa, toplumsal yapıda o ölçüde sağlam olacaktır.

III. Çocuklarda Sosyal Beceri Gelişiminin Önemi

Sosyal beceri gelişimi çocuğun doğumundan itibaren başlar ve hayat boyu devam eder. Bu gelişim ertelenemeyecek kadar önemlidir. Kazanılması gereken sosyal becerilerin zamanında kazanılmaması ilerleyen yıllarda bireyin hayatını olumsuz yönde etkileyebilir. Çocukluk dönemi sosyal gelişimin en yoğun ve kalıcı olduğu dönemdir.

Bireyin sosyal ve duygusal gelişimi aşamasında çevresine uyum sağlaması önemlidir. Çocukların bu aşamada kazanmaları gereken becerilerden biriside sosyal becerilerdir.

Olabildiğince erken yaşlarda bu beceriler çocuklara kazandırılmalıdır (Acun Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006).

Fiziksel çevre ile birlikte sosyal çevreye de uyum sağlamaya çalışan çocuklar için sosyal gereksinimler giderilmesi gereken önemli bir ihtiyaçtır (Atay, 2005). Çocuklar, ait olduğu kültür içerisinde yaşayan; konuşma, düşünme ve yaratıcılık yeteneğine sahip olan, dünyayı bir bütün olarak kavrayabilen, sorumluluk duygusuna sahip, sosyal ve canlı varlıklardır. Dünyaya geldikleri andan itibaren buldukları toplumun bir üyesi olan çocuklar için sosyal yaşam önemlidir (Bak, 2011). Sosyalleşen çocuklar içerisinde buldukları toplumun tutum, düşünce ve davranışlarını kendi benliklerine mal ederek o toplumda yer edinmiş bir kişi durumuna gelirler (Selçuk, 2010).

Çocukların içerisinde yaşadıkları topluma uyum sağlayarak toplumla bütünleşmeleri, toplum genelinde kabul görmüş davranışları benimsemeleriyle mümkündür. Çocuklar sosyal hayatın getirdiği davranışları kazanarak çevreleriyle bütünleşirler ve sosyalleşmiş olurlar. (Çubukçu ve Gültekin, 2006). Çocukların yaşamları boyunca sağlıklı ilişkiler kurmalarında yeterli sosyal beceriye sahip olmalarının etkisi büyüktür. Bu becerilerin çocukluk döneminde kazanılması ise yaşamın ilerleyen yıllarında çevreyle olumlu iletişim kurmalarına sebep olur (Kabasakal ve Çelik, 2010).

Sosyal gelişimini tamamlayarak çevresindeki diğer insanlarla sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilen çocuklar hem kendileriyle hem de diğer insanlarla barış içerisinde yaşayabilirler. Toplum içerisinde yaşayan çocukların bu becerilere sahip olmaları sağlıklı bir toplumsal gelişim açısından da önemlidir (Aslan, 2008).

Türk eğitim sisteminde ilköğretimin amaçlarından biri de, her çocuğa iyi bir vatandaş olabilmesi için gereken bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaktır. Bu dönemde kazandırılması gereken becerilerden biriside sosyal becerilerdir. Çünkü kişinin içerisinde bulunduğu toplumun üyesi olabilmesi ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmesi sosyal hayatta gerekli olan becerileri öğrenebilmesi ile mümkündür (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Çocukluk döneminde kazandırılması gereken sosyal beceriler önemsenmeli ve çocuklara bilinçli bir şekilde kazandırılmalıdır. Hayatın her anında başarılı ve mutlu olabilmek, bulunulan toplumsal ortama uyum sağlamaya bağlıdır. Dünyaya gelen çocukların, hayatın ilk yıllarında toplumsal yaşama donanımlı bir şekilde hazırlanmaları onların ilerleyen yıllardaki başarı ve mutluluklarına temel teşkil eder. Başarılı ve mutlu olabilen bireyler, buldukları toplumu da başarılı ve mutlu yapabilirler. Bu nedenle sosyal gelişim hem birey yaşamı için hem de toplumun varlığı ve birliği için oldukça önemlidir.

IV. Sosyal Beceri Eğitimi

Sosyal beceriler model alma ve taklit etme yoluyla öğrenilebildiği gibi eğitim sistemi içerisinde planlı programlı bir şekilde de öğretilmektedir. Çocuklarda model alma ve taklit etme ile gerçekleşen öğrenmeler genelde gelişigüzel olmaktadır. Bu öğrenmelerde olumlu davranışların yanında olumsuz birçok davranışta kazanılabilmektedir. Bununla

birlikte birçok sosyal beceriyi kolayca kazanan çocukların yanında çok az beceriye sahip çocuklara da rastlanılmaktadır. Sosyal becerilerin önemi göz önüne alındığında programlı bir sosyal beceri eğitiminin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sosyal bir varlık olan insan, yalnızca fiziksel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamını sürdürmez. Birey için sevgi, saygı ve güven gibi önemli görülen ihtiyaçlarda yer almaktadır. Kişiler sahip oldukları duygu ve düşünceleri paylaşma ihtiyacı içerisindeyler. Bu paylaşımın etkili olabilmesi sosyal becerilerin güçlü olmasıyla sağlanabilmektedir. Çocuklar için ailede başlayan, okul ve çevrenin etkileşimiyle devam eden ve yaşam boyu süren eğitim, birçok alanda olduğu gibi sosyal becerilerin oluşmasında da temel faktör konumundadır (Samancı ve Diş, 2014).

Eğitimin önemli olarak görülen amaçlarından birisi de, çocukların yaşamlarını sürdürdükleri topluma uyum sağlayabilmelerine yardım etmektir. Çocukların içerisinde yaşadıkları topluma istedik şekilde uyum sağlamaları, yani toplum içerisinde etkin bir üye olabilmeleri için sosyal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlamaları gerekmektedir. Çocukların toplum tarafından kabul görmüş davranışlara sahip olmaları sosyal gelişimleri ile yakından ilgilidir. Çünkü çocukluk yıllarında kazanılan sosyal gelişim gelecek yıllarda sahip olunacak sosyal davranışların temelini oluşturmaktadır (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Akademik becerilerin yanında çocukların sosyal gelişimlerini de temel alan sosyal beceri eğitimi son derece önemli görülmektedir. Sosyal becerilerin çocuklara öğretilmesi oldukça önemli ve gereklidir. Sosyal becerilerin eksikliği çocuğun okul başarısında, sosyal ilişkilerinde ve çevresiyle olan uyumunda birtakım problemlere neden olabilir (Akkök, 2006).

Yaşına göre sosyal becerilere sahip olan çocuklar kendilerini daha doğru ifade ederek buldukları sosyal ortamlara kolay uyum sağlayabilirler. Bu durum çocukların akademik başarılarını da olumlu yönde etkileyebilir. Sosyal beceri eğitimi çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak planlanmalı, toplumun bireyden beklentileri ve kültürel yapısı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal beceri eğitimi konusunda aile, okul, öğretmen ve çocuğun yaşadığı yakın çevresine önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Öncelikle aileler çocuklarının sosyal gelişimleri konusunda duyarlı olmalı ve onları sosyal etkinliklere yönlendirmelidirler. Okul sadece çocukların akademik gelişimlerine odaklanmamalı, onların sosyal gelişimleri için de uygun öğretim programları uygulamalıdır. Öğretmenler sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerle çocukların sosyal gelişimlerini desteklemelidirler.

Sosyal beceri eğitimi ile ilgili literatür incelendiğinde okul, aile ve yakın çevrede çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak birçok yöntem, teknik ve etkinliklerin önerildiği görülmektedir (Akkök, 2006; Avcioğlu, 2009; Bacanlı, 2014; Gülaçtı, 2009; Özgüven, 2005; Stanley, 2010). Bu yöntem, teknik ve etkinliklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- Çocuk oyunları
- Rol oynama

- Drama
- Grup çalışmaları
- İşbirlikli öğretim yöntemi
- Aktif öğretim yöntemi
- Belirli gün ve haftaları kutlama programları
- Tiyatro çalışmaları
- Sportif etkinlikler
- Geziler
- Sosyal kulüp çalışmaları
- Öğrenci merkezli öğretim

Sosyal beceri eğitiminde kullanılacak yöntem, teknik ve etkinliklerden, öğretmenler tarafından duruma göre en uygun olanın seçilmesi daha etkili olacaktır. Bu sebeple öğretilecek sosyal beceriler akademik beceriler gibi önceden belirlenmeli ve uygun öğretim yöntemleri seçilerek çocuklara kazandırılmaya çalışılmalıdır.

Sosyal beceri eğitimi toplumsal yapının sağlamlığı ve devamlılığı için üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Eğitim sistemi içerisinde akademik beceriler ne kadar önemli ise sosyal becerilerde aynı derecede öneme sahiptir.

V. Sonuç ve Öneriler

Sosyalleşme yaşamın getirdiği bir ihtiyaçtır. Bu nedenle bireylerin sosyal yaşamlarını daha anlamlı sürdürebilmeleri bir bakıma buldukları toplum tarafından kabul görmelerine bağlıdır. Toplumda yer edinebilmek ve kabul görmenin yolu da sosyal becerilere sahip olmakla yakından ilişkilidir.

Çocuklarda sosyal beceri kazanımı dünyaya geldikleri ilk yıllardan itibaren, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu süreç hayat boyu devam eden bir süreçtir. Sosyal beceri edinimi hayatın her anında gerçekleşmektedir.

Çocuklar için gelişim alanları birbirinden ayrılmaz bir bütün şeklinde devam etmektedir. Bu sebeple gelişim konusunda her bir alan büyük öneme sahiptir. Sosyal yönden gelişim; sosyalleşme, toplumda yer edinme gibi önemli durumları etkilediğinden üzerinde durulması gereken önemli bir gelişim alanıdır. Sosyal gelişim ertelenmemeli ve sosyal gelişimin sağlıklı olmasının diğer gelişim alanlarını olumlu yönde etkileyeceği unutulmamalıdır.

Bireylerin sağlıklı gelişimi açısından çocukluk önemli bir dönemdir. Bu dönem her türlü kazanımların en etkili ve en kalıcı olduğu bir dönemdir. Sosyal becerilerin de bu dönemde kazandırılması, çocukların tüm hayatını olumlu yönde etkileyecek bir olgudur.

Sosyal beceri kazanımı konusunda çocukların en çok etkilendiği kişiler; aile üyeleri, öğretmenler ve çevrelerindeki diğer yetişkinlerdir. Özellikle ilköğretim çağına kadar çocukların en yakınında olan aile bireylerinin, bu dönem de çocuklara iyi bir model olmaları, çocukların sosyal gelişimi açısından önemlidir.

Okul döneminde sosyal becerilere geniş bir şekilde yer verilmesi gereklidir. Okul döneminde verilen eğitimde en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Bu dönemde öğretmenler çocuklar için hem model hem de rehber eğitici konumundadır. Bu husus dikkate alındığında öğretmenlerinde sosyal becerilere sahip olmaları önemlidir. Kazandırılması planlanan sosyal becerilere sahip eğitimcilerin varlığı, verilen eğitimin daha kalıcı olmasında oldukça etkilidir.

Sosyal beceri eğitimi konusunda şu önerilere yer verilebilir:

- Sosyal beceriler aileden başlayarak eğitimin her kademesinde kazandırılmaya çalışılmalıdır.
- Eğitim kurumları; aileleri, çocuklarının sosyal gelişimlerinin önemi konusunda bilgilendirmelidirler.
- Öğretim programları çocukların sosyal gelişimlerini daha fazla destekleyecek biçimde tasarlanmalıdır.
- Okullarda çocukların akademik başarılarının yanında sosyal gelişimlerine de önem verilmelidir.
- Öğretmenler çocukların sosyal becerilerini geliştirebilecek öğrenci merkezli, etkinlik temelli öğretim yöntemlerine daha fazla ağırlık vermelidirler.
- Çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilmelidir.

Çocukların sosyal yaşama daha kolay adapte olarak akademik başarı ve sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkileyecek sosyal beceri eğitiminin okul, aile ve çevrede etkin bir şekilde verilmesi toplumsal gelişim açısından da önemlidir.

Kaynakça

- Acun Kapıkıran, N., Bora İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). "Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri durum saptaması". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19, 19-27.
- Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi öğretmen el kitabı*, (4. Basım). İstanbul: Özgür yayınları.
- Aslan, E. (2008). *Drama temelli sosyal beceri eğitiminin 6 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarına etkisi*. Yüksek lisans tezi. Adnan Menderes üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Aydın.
- Atay, M. (2005). *Çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2009). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. (3. Basım). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2014). *Sosyal beceri eğitimi*, (5. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Bacanlı, H. ve Erdoğan, F. (2003). "Matson çocuklarda sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (MESSY) Türkçeye uyarlanması". *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 3(2), 351-379.

- Bak, M. (2011). *Çocuk gelişimi*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). "İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler". *Bahar Dergisi* 37, 155-174.
- Gülaçtı, F. (2009). *Sosyal beceri eğitimine yönelik programın üniversite öğrencilerinin, sosyal beceri, öznel ve psikolojik iyi olma düzeylerine etkisi*. Doktora tezi. Atatürk üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Erzurum.
- Gülây, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kabasakal, Z. ve Çelik, N. (2010). "Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi". *İlköğretim online dergisi* 9(1), 203-212.
- Özgüven, İ. E. (2005). *Bireyi tanıma teknikleri*. (6. Basım). Ankara: PDREM yayınları.
- Samancı, O. (2016). *Okul ve Hayat Başarısında Ailenin Rolü*. Erzurum: Nitel Yayınları.
- Samancı, O. ve Diş, O. (2014). "Sosyal becerileri zayıf olan ilkokul öğrencilerinin tutum ve davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi". *Kastamonu eğitim dergisi* 22(2), 573-590.
- Selçuk, Z. (2010). *Eğitim psikolojisi*. (19. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sevinç, M. (2005). *Kendine güven ve başarı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Stanley, M. (2010). *Çocuk ve beceri*. İstanbul: Ekinoks Yayıncılık.
- Tagay, Ö., Baydan, Y. ve Voltan Acar, N. (2010). "Sosyal beceri programının (BLOCKS) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(3), 19-28.
- Uzamaz, F. (2000). *Sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişki düzeylerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Çukurova üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Adana.
- Yiğit, R. ve Yılmaz, H. (2011). "İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi". *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 31, 335-347.
- Yüksel, G. (1999). "Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi". *Türk psikolojik danışma ve rehberlik dergisi* 2(11), 37-47.